

EZERARCÚ HUMOR

A kötet az Oktatási és Kulturális Minisztérium, a Nemzeti Kulturális Alap,
a Pécsi Tudományegyetem Illyés Gyula Főiskolai Kara,
valamint Szekszárd Megyei Jogú Város Önkormányzata támogatásával jelent meg.

SEGÉDKÖNYVEK
A NYELVÉSZET TANULMÁNYOZÁSÁHOZ 79.

EZERARCÚ HUMOR

Az I. Magyar Interdiszciplináris
Humorkonferencia előadásai

Szerkesztők:

DACZI MARGIT – T. LITOVKINA ANNA – BARTA PÉTER

TINTA KÖNYVKIADÓ
BUDAPEST, 2008

SEGÉDKÖNYVEK
A NYELVÉSZET TANULMÁNYOZÁSÁHOZ 79.

Sorozatszerkesztő:

KISS GÁBOR

Lektorok:

HIDAS JUDIT

KÜLLŐS IMOLA

ISSN 1419-6603
ISBN 978-963-7094-91-0

© A szerzők, 2008
© TINTA Könyvkiadó, 2008

A kiadásért felelős
a TINTA Könyvkiadó igazgatója
Felelős szerkesztő: Temesi Viola
Műszaki szerkesztő: Bagu László
A címlapon Kovács Milán Alternatív sportok című fotója látható.

TARTALOM

Előszó.....	9
A VICCEK TÖRTÉNELMI, TÁRSADALMI BEÁGYAZOTTSÁGA.....	11
VÖRÖS BOLDIZSÁR	
Viccek, anekdoták, karikatúrák. A Magyarországi Tanácsköztársaságot támadó 1919-es viccek kapcsolódásai különböző típusú humoros alkotásokhoz	13
KÜLLÖS IMOLA	
Akasztófahumor a legvidámabb barakkban. (Az 1956-os forradalom és szabadságharc humora).....	23
ZSIGMOND GYŐZŐ	
Az 1998-as év magyar (közéleti) politikai viccei Romániában és Magyarországon	37
BOCKOVAC TÍMEA	
A posztjugoszláv viccek sztereotípiái	44
HIDAS JUDIT	
Miért nem nevetnek a vicceinken a japánok?	51
SZÓJÁTÉK	
NÉMETHNÉ VARGA ANDREA	
Hangalak és jelentés – a szójáték dinamikája	63
HAAS ADRIENN	
Álljunk meg egy szó(játék)ra! A szójáték jelentősége az írott sajtóban.....	73
BARTA PÉTER – T. LITOVKINA ANNA – HRISZTOVA-GOTTHARDT HRISZTALINA – VARGHA KATALIN	
Paronomázia az antiproverbiumokban – magyar, angol, német, francia és orosz példákkal	83
HRISZTOVA-GOTTHARDT HRISZTALINA – T. LITOVKINA ANNA – BARTA PÉTER – VARGHA KATALIN	
Poliszémia, homonímia és homofónia az antiproverbiumokban – magyar, angol, német, francia és orosz példákkal.....	98
T. LITOVKINA ANNA – BARTA PÉTER – HRISZTOVA-GOTTHARDT HRISZTALINA – VARGHA KATALIN	
A szójáték egyes típusai az antiproverbiumokban – magyar, angol, német, francia és orosz példákkal.....	109

HUMOR A KÜLÖNBÖZŐ MŰFAJÚ SZÖVEGEKBEN

DACZI MARGIT

A próféta humora. Nyelvi humor és irónia egy bibliai könyv parafrázisában..... 125

MOLNÁRNÉ LÁSZLÓ ANDREA

Egyházi terminológia a vallásos viccekben 134

TANCZ TÜNDE

Tréfás mesék gyermekeink lelki egészségének védelmében 144

LANDGRAF ILDIKÓ

Democritusi cseppek. Anekdoták a 19. század második felének
kalendáriumaiiban..... 154

VARGHA KATALIN

Reformkori találós kérdések a *Hasznos Mulatságok*-ban 162

NEMZETKÖZI KITEKINTÉS

DÉSI EDIT

Az orosz fekete humor..... 175

ALEKSA MELITA

A *humor* jelentéskörébe tartozó kifejezések horvát nyelvű kollokációi
és ezek taxonómiai rendszerben való elhelyezése 186

GEORGE L. NAGY

A humor alkotóelemei az angol eufemisztikus idiómákban..... 197

DÉSI EDIT

Kreatív (szólás)hasonlatok..... 203

HUMOR ÉS NYELVÉSZET

RISZOVANNIJ MIHÁLY

Irányzatok és kihívások a nyelvészeti humorkutatásban 213

BALÁZS GÉZA

Különleges és nem különleges figurák. A nyelvi humor alakzatai..... 220

LENDVAI ENDRE

A vicc anatómiája és élettana..... 231

SCHNELL ZSUZSANNA

A humorértelmezési stratégiák kognitív aspektusai 240

ANDOR JÓZSEF

Állatviccek kulcsszavai: összevető keret-szemantikai vizsgálat 249

MOZAIKOK

FEDOSZOV ANNA

Varázslatos gyermekkor 259

SÉRA LÁSZLÓ

Humor a tanulásban..... 264

VARGA ANNA

Az 1917-es forradalom paródiája az első szovjet zenés filmvígjátékban..... 273

NEMESI ATTILA LÁSZLÓ	
A nyelvi komikum válfajai és pragmatikája Kabos Gyula filmalakításaiban	282
PÁLFI MELINDA	
A humor és a televíziós reklám	297
AZ I. MAGYAR INTERDISZCIPLINÁRIS HUMORKONFERENCIA PROGRAMJA	307
A KÖTET SZERZŐI	313

ELŐSZÓ

„Nem élhetek muzsikaszó nélkül” – mindenki számára ismerős Móricz Zsigmond művének címe. Hát humor nélkül lehet-e élni? Nehéz. Kétszeresen is az. Egyrészt, mert a humor egyaránt jól jön kellemes és kellemetlen helyzetekben, másrészt pedig azért, mert ha magunk nem is műveljük aktívan, a hétköznapiak során másokéval mindenképp találkozunk. Ha nem értjük meg, akkor a közlések egy fontos oldaláról nem veszünk tudomást.

A humor térben, időben univerzális. Vizsgálata is az – újabban. Tanulmányozzák a nyelvészet, a néprajz, a pszichológia, az irodalom és a művészetek kutatói. Őket volt hivatott egy asztal köré ültetni két szekszárdi rendezvény.

A Pécsi Tudományegyetem Illyés Gyula Főiskolai Karán 2007. szeptember 13–14. között került sor az *I. Magyar Interdiszciplináris Humorkonferenciára*, melynek központi témája *A humor társadalomtudományi megközelítésének lehetőségei* volt. A konferenciát a „*Humor és Nyelvészet/Folklór*” elnevezésű nemzetközi szimpózium¹ követte. A konferenciával egy időben nyílt meg a helyszínen egy fotókiállítás is a Kaposvári Egyetem Művészeti Főiskolai Kara Fotóművészeti Tanszéke² diákjainak munkáiból *A humorban a magyarok nem ismernek tréfát* címmel.³

A konferenciára tíz hazai felsőoktatási intézményből és három kutatóintézetből érkeztek előadók, főleg folklórkutatók és nyelvészek. A PhD- vagy akadémiai doktori fokozattal rendelkező szakemberek mellett néhány PhD-hallgató, továbbá egyetemisták, sőt két gimnáziumi tanuló is részt vett a tanácskozáson. A kétnapos tudományos rendezvényre a 37 hazai előadón kívül három európai és egy Európán kívüli országból érkezett négy előadó.⁴

---

¹ Szekszárd, 2007. szept. 14–16. A szimpóziumra 13 országból 49 előadó érkezett (négyen Európán kívüli országokból), 4 plenáris és 45 szekcióelőadás hangzott el, valamint egy nyilvános ke-rekasztal-beszélgetésre is sor került. A szimpózium programjáról az érdeklődők utólag is tájékozódhatnak a <http://www.igyfk.pte.hu/humorsymposiumenglish> és a <http://www.igyfk.pte.hu/humorszimpoziom> honlapon. A válogatott előadásokból készülő *Humor and Linguistics* c. kötetet hamarosan megjelenteti a *Tinta Könyvkiadó*. A szintén válogatott előadásokból készülő *Humor and Folklore* c. kötetet pedig 2009-ben az *Acta Ethnographica Hungarica* című, az *Akadémiai Könyvkiadó* gondozásában megjelenő nemzetközi folyóirat jelenteti meg. Az első kiadvány három (angol, német és francia), a második négy nyelven (angol, német, francia és orosz) fog megjelenni.

² E tanszék programja egyedülálló Magyarországon, az ott tanuló hallgatók közül többen rendszeresen publikálják fotóikat országos és helyi lapokban.

³ A résztvevők szavazhattak az általuk legkifejezőbbnek ítélt alkotásokra, amiért az első három helyezett szerzői jutalomban részesült.

⁴ A külföldről érkezett előadók a konferenciát követő nemzetközi szimpóziumon is részt vettek.

A konferencia programbizottsága előzetesen a közös kutatásról beszámoló előadásokat is ösztönözte, és hozzájárult ahhoz, hogy egy előadó akár több előadást is készítsen/tartson a következő témakörökből válogatva: *Humor és nyelvészet; Humor az irodalomban; Humor a művészetekben; Humor a médiában; Humor és egészség; Humor az oktatásban; Humor és pszichológia; Humor és szociológia; Humor és folklór; Antiproverbiumok; Humor és interkulturális kommunikáció; Humor és tabu.*

A konferencia résztvevői öt plenáris előadást hallgathattak meg: Küllös Imola *Akasztó-fahumor a legvidámabb barakkban (Az 1956-os forradalom humora)*, Hidasi Judit *Miért nem nevetnek a vicceinken a japánok?*, Riszovannij Mihály *A nyelvészeti humorkutatás újabb irányzatai*, Balázs Géza *A nyelvi humor alakváltozatai* és Lendvai Endre *A vicc anatómiája és élettana* című előadását. Az érdeklődők harmincöt szekcióelőadás közül válogathattak a következő témákban: *Humor az oktatásban; Szójáték; Interlingvális perspektívák; Humor és folklór; Humor a különböző típusú szövegekben; Humor – kultúra – társadalom; Viccek 1–2.; Humor a művészetekben; Humor és reprezentáció; Diákok 1–2.*

Balázs Géza nyelvész, néprajzkutató vezetésével *Életöröm és humor* címmel nyilvános kerekasztal-beszélgetés is sor került, amelyen a meghívott vendégek Dede Éva, Hidasi Judit, Lendvai Endre, Riszovannij Mihály és Voigt Vilmos voltak.

A témáját tekintve úttörőnek számító tudományos konferencia és szimpózium sikere felbátorította a szervezőket arra, hogy a folytatáson gondolkodjanak. Remélhetőleg lehetőségük nyílik 2009 májusában vagy júniusában megszervezni a II. Magyar Interdiszciplináris Humorkonferenciát Székesfehérvárott, a Kodolányi János Főiskola támogatásával.⁵

Ez a tanulmánykötet⁶ egyrészt kárpótolni kívánja mindazokat, akik személyesen nem tudtak jelen lenni a tanácskozáson, másrészt a „megmaradó írásban” is rögzíteni szeretné az „elszállt szavakat” minden résztvevő és a téma iránt érdeklődő számára. Ezért a konferencia függelékben olvasható programfüzete mellett szerkesztett formában közöljük a konferencián elhangzott 29 legjobb, legérdekesebb előadást, melyeknek szerzői többéves, esetleg több évtizedes kutatómunkájuk egy-egy szeletét ismertetik meg velünk. Amint az olvasó láthatja, a különböző szakterületek képviselői a legváltozatosabb szempontokból és módszerekkel közelítenek a humorhoz, ehhez a sokféleképp értelmezhető, nyelvi és kulturális közösséget teremtő, megerősítő, felszabadító, gyógyító, olykor csodatévő képességünkhöz.

Ajánljuk a könyvet a nyelvészet, az irodalom és a néprajz tudós művelőin, pszichológusokon, művészeken, műfordítókon és média-szakembereken kívül mindazoknak, akik még tanulnak, már tanítanak, vagy a kettőt párhuzamosan művelik. Mindenkinek, aki tudja, hogy a humort komolyan kell venni, mert emlékszik a mesebeli király tévedésére, aki későn döbbsen rá a só értékére. A humorérzék is olyan mindennapjainkban, mint az ételben a só, észre sem vesszük, ha benne van – de a hiánya elviselhetetlen.

Szekszárd – Budapest, 2008 februárjában

A szerkesztők

⁵ Információt erről a Kodolányi János Főiskola honlapján (<http://www.kodolanyi.hu>) lehet majd találni, illetve T. Litovkina Annától (litovkin@terrasoft.hu) lehet kérni.

⁶ A kötet az Oktatási és Kulturális Minisztérium, a Nemzeti Kulturális Alap, valamint Szekszárd Megyei Jogú Város Önkormányzata támogatásával jelent meg. A szerzők és az olvasók nevében ezúton mondunk köszönetet.